

- **שם המחקר:** ה"מה" וה"איך" של תקשורת, ערוצים חדשים לשילוב בוגרים עם מש"ה: תפיסת רגשות בערוצים מילוליים ופרוסודיים בשפה דבורה
- **שנה:** 2023
- **סוג מחקר:** מחקר
- **מס' קטלוגי:** 890-125-2019
- **שמות החוקרים:** דר' ורד שקוף, פרופסור בעז מ. בן-דוד
- **רשות המחקר:** החוג להפרעות בתקשורת, המכללה האקדמית אחווה ובית הספר לפסיכולוגיה ע"ש ברוך איבצ'ר, אוניברסיטת רייכמן.

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

תמצית

מחקר זה בדק את יכולת זיהוי רגשות בדיבור בקרב בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה). המחקר כלל שני ניסויים שבחנו את יכולת זיהוי הרגשות בכל אחד מערוצי הדיבור (הפרוסודי והלקסיקלי) בנפרד, וכן את האינטגרציה ביניהם. בניסוי הראשון נבדקה יכולת זיהוי רגש מערוץ יחיד אצל משתתפים ברמות שונות של מש"ה, ונמצא קשר ישיר בין רמת המוגבלות לזיהוי הרגש. בניסוי השני נבדקה יכולת האינטגרציה בין ערוצים אצל משתתפים עם מוגבלות קלה. נמצא קשר ישיר בין קושי המטלה ליכולת ההבחנה בין הרגשות. לסיכום, הממצאים מצביעים על כך שהקושי בהבנת רגשות נובע ממוגבלות קוגניטיבית כללית המקשה על ביצוע מטלות מורכבות.

רקע

זיהוי רגשות בדיבור הוא מרכיב מרכזי ביכולת התקשורת הבין-אישית. על מנת לנהל אינטראקציה חברתית תקינה ויעילה, על המאזין לפענח נכונה את הרגש אותו מביע הדובר. קושי בזיהוי הרגש המובע עלול להוביל לאי-הבנות וכישלון בתקשורת עם השלכות אפשריות לרווחה ואיכות חיים. עד כה, רק מספר מצומצם של מחקרים בדקו את יכולת זיהוי הרגשות בדיבור בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה). המחקרים התמקדו בעיקר בזיהוי רגשות מתמונות והבעות פנים והראו קשיים משמעותיים בקרב אוכלוסייה זו בהשוואה לבני גילם עם התפתחות טיפוסית. העדויות בספרות מצביעות על כך שבוגרים עם מש"ה מתקשים בזיהוי רגשות בסיסיים אשר מובעים באמצעות הבעות פנים. אולם, ממצאים אחרים מצביעים על כך שיכולת הזיהוי שלהם משתפרת כאשר נעשה שימוש בגירויים דינמיים כמו סרטוני וידאו או כאשר מוסיפים הקשר להבעות הפנים. חוקרים הציעו כי שיפור זה מעיד על כך שהקשיים אותם חווים בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית אינם נובעים מקושי ראשוני בעיבוד רגשות אלא מהווים תוצאה משנית של יכולת עיבוד מידע מוגבלות אשר מקושרות למנת המשכל הנמוכה. זאת בניגוד לחוקרים אחרים אשר טוענים כי לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית ישנו קושי ראשוני בזיהוי רגשות בנוסף ליכולת עיבוד מידע מוגבלות. עם זאת, המחקר על זיהוי רגשות בשפה דבורה בקרב מש"ה מועט ביותר, והמחקר הנוכחי מנסה למלא את החסר, ולבחון שאלות אלה באופן ישיר.

יכולת זיהוי רגשות בדיבור מסתמכת על שילוב מידע משני ערוצים עיקריים - הערוץ הלקסיקלי, הכולל את המילים ותוכן הרגשי, והערוץ הפרוסודי, הכולל את טון הדיבור, המנגינה, עוצמת הקול ומאפיינים קוליים נוספים. ממחקרים

קודמים שנערכו אצלנו במעבדה מצאנו כי קשיים בתפיסת רגשות בדיבור בקרב אוכלוסיות שונות (לדוגמא: מבוגרים מעל גיל 65, בוגרים עם אוטיזם בתפקוד גבוה, ועוד) נובעים ממשקל יחסי שונה הניתן לכל אחד מערוצי הדיבור. המחקר הנוכחי בא לבדוק את היכולת לזיהוי רגשות בדיבור בקרב בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. למחקר היו ארבע מטרות עיקריות:

- א. לבדוק האם קיימת יכולת לזיהוי רגשות בכל אחד מערוצי הדיבור בנפרד, כאשר הערוץ השני נייטרלי, בקרב בוגרים עם מש"ה.
- ב. לבדוק האם קיים קשר בין רמת המוגבלות השכלית ליכולת זיהוי הרגש.
- ג. לבדוק האם ישנה העדפה לערוץ מסוים (לקסיקלי/פרוסודי) בקרב מש"ה, כפי שנמצא באוכלוסייה עם התפתחות טיפוסית.
- ד. לבדוק האם הקושי בזיהוי רגשות בקרב בוגרים עם מש"ה הוא קושי ראשוני ספציפי להבנת רגשות, או שמא מדובר בקושי משני הנובע מהמוגבלות השכלית-קוגניטיבית הכללית.

שיטת המחקר

המחקר כלל שני ניסויים עיקריים:

מחקר 1

משתתפים. 24 משתתפים עם אבחנה של מוגבלות שכלית התפתחותית ברמות שונות (קלה, קלה-בינונית, בינונית). **כלי המחקר.** המחקר עשה שימוש בכלי T-RES (Test for Rating Emotions in Speech) שפותח כדי לבחון את היכולת לשלב בין הערוץ הלקסיקלי והפרוסודי בזיהוי רגשות בדיבור. הכלי עבר התאמה לאוכלוסיית המחקר. הליך. למשתתפים הוצגו משפטים מוקלטים שבהם הרגש הופיע רק בערוץ אחד (לקסיקלי/פרוסודי). המשתתפים התבקשו לשפוט האם המשפט מביע רגש מסוים (שמחה/עצב/כעס) או לא.

ממצאים עיקריים. נמצא קשר בין רמת המוגבלות השכלית התפתחותית ליכולת ההבחנה בין רגשות בכל ערוץ בנפרד. ככל שרמת מש"ה גבוהה יותר, יורדת יכולת ההבחנה. בפירוט, ברמה קלה נמצאה יכולת הבחנה טובה בין רגשות על סמך כל ערוץ בנפרד. לעומת זאת, ברמה בינונית לא נמצאה יכולת הבחנה מובהקת בין רגשות.

מחקר 2

משתתפים. 25 משתתפים עם מוגבלות שכלית התפתחותית ברמה קלה. **כלי המחקר.** במחקר זה נעשה שימוש ב-T-RES המותאם המלא, עם משפטים תואמים (הרגש המובע בשני הערוצים זהה) ומשפטים לא תואמים (בהם הרגש המובע בכל אחד מן הערוצים שונה). הליך. למשתתפים הוצגו משפטים והם התבקשו לדרג בסולם מ 1-4 עד כמה המשפט מביע רגש מסוים.

ממצאים עיקריים ודיון

ממצאים עיקריים. בשונה ממצאים במחקרים דומים בקרב אוכלוסייה עם התפתחות טיפוסית, בקרב משתתפי המחקר עם מש"ה לא נמצאה העדפה מובהקת לערוץ הפרוסודי על פני הערוץ לקסיקלי. בנוסף נמצא שכאשר הרגש היה תואם בשני הערוצים, משימה קלה יותר - נמצא זיהוי תקין של הרגש. לעומת זאת בתנאי בו הרגש בשני הערוצים היה לא תואם, משימה קשה יותר - נמצא קושי בזיהוי הרגש.

ממצאי שני המחקרים מחזקים את ההשערה שהקושי בזיהוי רגשות בדיבור בקרב מש"ה אינו נובע מלקות ספציפית להבנת רגשות, אלא מקושי משני הנובע מיכולות עיבוד מידע מוגבלות.

במחקר הראשון נמצא קשר ברור בין רמת המוגבלות השכלית לבין היכולת לזהות רגשות בכל אחד מערוצי הדיבור בנפרד. ככל שרמת מש"ה גבוהה יותר (ירידה ביכולות קוגניטיביות), כך פחתה יכולת ההבחנה בין רגשות שונים. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הטענה שהקושי בזיהוי רגשות נובע בעיקר מהמוגבלות הקוגניטיבית הכללית המאפיינת מש"ה. ככל שהמשאבים הקוגניטיביים מוגבלים יותר, כך גדל הקושי בגיוס המשאבים הנחוצים לביצוע המשימה המורכבת של עיבוד מידע רגשי מתוך הדיבור. עם זאת, ממצא זה אינו שולל בהכרח את האפשרות של לקות ספציפית בהבנת רגשות, שכן ייתכן שגם הקושי הראשוני בהבנת רגשות גדל עם עלייה ברמת המוגבלות השכלית.

כדי לבחון ישירות את שאלת הקשר בין היכולת לגייס משאבים קוגניטיביים לקושי בזיהוי רגשות, במחקר השני השווינו בין משימה "קלה" יותר של זיהוי רגש כאשר הוא תואם בשני הערוצים, לעומת משימה "קשה" יותר כאשר הרגש אינו תואם. במחקר זה, נמצא שכאשר הרגש היה תואם בין הערוצים, בוגרים עם מש"ה הצליחו לזהות את הרגש. לעומת זאת, כאשר המידע הרגשי היה לא תואם בין הערוצים, חל קושי משמעותי בזיהוי הרגש. ממצא זה תומך בהשערה שהקושי אינו קושי ראשוני ספציפי להבנת רגשות, אלא קושי משני הנובע ממגבלה במשאבים הקוגניטיביים הנחוצים לביצוע מטלה מורכבת. עם עלייה ברמת הקושי והמורכבות של המטלה, גדל הפער בין מש"ה לאוכלוסייה עם התפתחות טיפוסית.

ממצא נוסף ראוי לציון שעולה ממחקר זה הוא כי בניגוד לאוכלוסייה הכללית, לא נמצאה בקרב בוגרים עם מש"ה העדפה ברורה לערוץ הפרוסודי. זוהי עדות נוספת לכך שתהליכי עיבוד המידע הרגשי שונים באופן מהותי באוכלוסייה זו, בהשוואה לאוכלוסייה הכללית.

לסיכום, המחקר מצביע על כך שקושי בזיהוי רגשות בדיבור בקרב בוגרים עם מש"ה אינו לקות ספציפית בהבנת רגשות אלא נובע ממגבלה במשאבים קוגניטיביים כלליים הדרושים לביצוע מטלות מורכבות של עיבוד מידע חברתי-רגשי.

סיכום והמלצות

ממצאי המחקר מצביעים על קשר ישיר בין כמות המשאבים הקוגניטיביים הפנויים (כתלות ברמת המוגבלות השכלית-התפתחותית ובקושי המטלה) לבין מידת הקושי בזיהוי רגשות בדיבור. ממצאים אלה מהווים תמיכה לגישה הגורסת כי הקושי בעבוד רגשות אינו קושי ראשוני, אלא קושי משני אשר נלווה ליכולת עיבוד המידע המוגבלות של בוגרים עם מש"ה.

תוצאות המחקר מדגישות את הצורך להנגיש מידע זה לצוותים מקצועיים ומטפלים כדי לגבש המלצות לתקשורת יעילה. יש להתאים ציפיות ודרישות תקשורתיות ליכולותיו ורמת התפקוד של האדם עם מש"ה. יש לבחון את התוכן הלקסיקלי והפרוסודי בתקשורת ולבחון אפשרות להתמקד במסרים בעלי מידע תואם.

ממצאי מחקר זה ומסקנותיו יכולים לשמש בסיס לכלים אבחונים וטיפוליים חדשים. הם יכולים להוות בסיס לפיתוח תוכניות אימון מותאמות לבוגרים עם מש"ה ברמות תפקוד שונות אשר יאפשרו השתלבות טובה יותר שלהם בקרב האוכלוסייה הכללית עם התפתחות טיפוסית.

לסיכום, המחקר תורם להבנה של תהליכי עיבוד מידע רגשי מדיבור בקרב מבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. הוא מדגיש את הצורך בהתאמה של הציפיות ודרישות התקשורת לרמת התפקוד והמשאבים הקוגניטיביים הזמינים לפרט. בנוסף, הממצאים מהווים בסיס ראשוני לפיתוח כלים והתערבויות טיפוליות בתחום זה.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)